

” Пустовалов В., Усатова І., Король Т., Супрунович В., Халявка Р. Ігрова діяльність як засіб реалізації освітньо-корекційного процесу в ортопедagogіці: принципи, методи і форми в різних освітніх середовищах. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2025. Том 13, № 7. С. 111-120. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i7-016>.

Pustovalov V., Usatova I., Korol T., Suprunovych V., Khaliavka R. Ihrova diialnist yak zasib realizatsii osvitno-korektsiinoho protsesu v ortopedahohitsi: pryntsypy, metody i formy v riznykh osvitnikh seredovyshchakh [Game activity as a means of implementing the educational and correctional process in orthopedics: principles, methods and forms in different educational environments]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2025. Vol.13, No 7. S. 111-120. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i7-016>.

УДК 376.091.3-056.29:796.1/3

DOI: 10.31110/2616-650X-vol13i7-016

Віталій ПУСТОВАЛОВ¹, Ірина УСАТОВА², Тетяна КОРОЛЬ³,
Вікторія СУПРУНОВИЧ⁴, Роман ХАЛЯВКА⁵

¹⁻⁵ Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

¹ <https://orcid.org/0000-0003-3737-7381>, v_pustovalov@vu.edu.ua

² <https://orcid.org/0000-0002-9485-6111>, usat_ova@ukr.net

³ <https://orcid.org/0009-0005-0248-324X>, korolta88@vu.edu.ua

⁴ <https://orcid.org/0000-0003-0238-5066>, viktorya1987@ukr.net

⁵ <https://orcid.org/0009-0005-0502-3791>, rojahrena@vu.edu.ua

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-КОРЕКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В ОРТОПЕДАГОГІЦІ: ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ І ФОРМИ В РІЗНИХ ОСВІТНІХ СЕРЕДОВИЩАХ

Анотація. У статті проаналізовано теоретико-методичні основи використання спортивних та рухливих ігор як ефективного засобу реалізації освітньо-корекційного процесу в ортопедagogіці. Встановлено, що ігрова рухова активність сприяє не лише фізичному розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, а й формуванню соціальних навичок, емоційної стійкості та адаптаційного потенціалу. Визначено ключові принципи організації спортивно-ігрової діяльності в умовах спеціальних та інклюзивних закладів освіти. Виокремлено провідні методи та організаційні форми впровадження рухливих ігор у корекційно-розвивальне середовище з урахуванням психофізичних особливостей дітей з ОРА. Вмотивовано доцільність індивідуалізації навантаження, варіативності ігрових завдань і використання елементів командної взаємодії для розвитку моторних функцій. Вивчено фактори, що впливають на ефективність спортивно-ігрових занять, зокрема рівень мотивації, безпечність рухового простору та готовність педагогів до інноваційних підходів. Порівняно підходи до організації рухливих ігор у різних типах освітніх середовищ, з акцентом на специфіку корекційної спрямованості. Розроблено модель інтеграції спортивних ігор у систему фізичного виховання дітей з ОРА. Спроектовано алгоритм добору рухливих ігор відповідно до корекційних завдань і рівня функціональних можливостей дитини. Запропоновано методичні рекомендації щодо підвищення ефективності фізкультурно-ігрових занять. Узагальнено дані, що підтверджують позитивний вплив рухової активності на покращення фізичного та психоемоційного благополуччя дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Рекомендовано системне впровадження спортивних та рухливих ігор як обов'язкового компонента освітньо-корекційної діяльності в ортопедagogічній практиці. Підсумовано, що рухова ігрова діяльність є дієвим інструментом комплексного розвитку та соціалізації дітей з ОРА, що вимагає науково обгрунтованого підходу до її організації та дидактичного забезпечення.

Ключові слова: ортопедagogіка; діти з порушеннями опорно-рухового апарату; ігрова діяльність; освітньо-корекційний процес; спеціальна освіта; індивідуалізований підхід.

Vitalii PUSTOVALOV¹, Iryna USATOVA², Tatyana KOROL³,
Viktoriia SUPRUNOVYCH⁴, Roman KHALIAVKA⁵

¹⁻⁵ Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

¹ <https://orcid.org/0000-0003-3737-7381>, v_pustovalov@vu.edu.ua

² <https://orcid.org/0000-0002-9485-6111>, usat_ova@ukr.net

³ <https://orcid.org/0009-0005-0248-324X>, korolta88@vu.edu.ua

⁴ <https://orcid.org/0000-0003-0238-5066>, viktorya1987@ukr.net

⁵ <https://orcid.org/0009-0005-0502-3791>, rojahrena@vu.edu.ua

GAME ACTIVITY AS A MEANS OF IMPLEMENTING THE EDUCATIONAL AND CORRECTIONAL PROCESS IN ORTHOPEDICS: PRINCIPLES, METHODS AND FORMS IN DIFFERENT EDUCATIONAL ENVIRONMENTS

Abstract. The article analyzes the theoretical and methodological foundations for using sports and active games as an effective means of implementing the educational and correctional process in orthopedagogogy. It is established that motor play activity contributes not only to the physical development of children with musculoskeletal disorders but also to the formation of social skills, emotional resilience, and adaptive capacity. The key principles for organizing sports and play-based activities in the context of special and inclusive educational institutions are identified. The study highlights the leading methods and organizational forms of integrating active games into the correctional and developmental environment, taking into account the psychophysical characteristics of children with musculoskeletal disorders. The feasibility of individualizing physical load, varying game tasks, and incorporating elements of team interaction to promote motor functions is substantiated. Factors influencing the effectiveness of sports and play-based sessions are examined, including motivation level, safety of the physical space, and educators' readiness for innovative approaches. Different approaches to organizing active games in various educational

settings are compared, with a focus on their correctional orientation. A model for integrating sports games into the system of physical education for children with musculoskeletal disorders is developed. An algorithm for selecting active games according to correctional goals and the child's functional abilities is designed. Methodological recommendations for improving the effectiveness of physical education through play-based activities are proposed. The results of research on the positive impact of motor activity on the physical and psycho-emotional development of children with musculoskeletal disorders are summarized. The article recommends the systematic implementation of sports and active games as an essential component of the educational and correctional process in orthopedagogical practice. It concludes that motor play-based activity is an effective tool for the comprehensive development and socialization of children with musculoskeletal disorders, requiring a scientifically grounded approach to its organization and pedagogical support.

Keywords: orthopedagogy; children with musculoskeletal disorders; play-based activity; educational and correctional process; special education; individualized approach.

Постановка проблеми. У контексті трансформації освітньої системи України відповідно до принципів інклюзивності, гуманізму та компетентнісного підходу особливої актуальності набуває проблема забезпечення ефективності освітньо-корекційного процесу для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (ПОР). Така категорія дітей потребує спеціальних умов, адаптованих методик і цілеспрямованої педагогічної підтримки, що враховує специфіку їхнього моторного, когнітивного, емоційного й соціального розвитку.

Одним із найбільш перспективних засобів реалізації освітньо-корекційної мети в ортопедагогіці виступає ігрова діяльність, зокрема – спортивні та рухливі ігри. Наукові дослідження підтверджують їх значний потенціал як у контексті фізичної реабілітації, так і для формування виконавчих функцій, міжособистісної взаємодії, соціальної інклюзії та підвищення самооцінки дітей з ПОР. Рухлива гра, будучи природною формою дитячої активності, дозволяє оптимально поєднувати навчальні, виховні та корекційні цілі, забезпечуючи інтегральний розвиток дитини в умовах освітнього закладу.

Водночас, практичне впровадження ігрової діяльності в спеціальну та інклюзивну освіту характеризується низкою проблем, що ускладнюють її повноцінне функціонування як педагогічного інструменту. Зокрема, спостерігається фрагментарність методичних підходів, обмежена варіативність ігор, відсутність уніфікованої системи адаптації ігрових форм до рівня фізичної підготовленості та когнітивних можливостей дітей з різними типами порушень. Значною залишається проблема недостатньої методичної підготовки педагогічних кадрів до організації рухової активності в інклюзивному середовищі, а також відсутність науково апробованих моделей поєднання ігрової активності з корекційною спрямованістю в умовах масового та спеціалізованого освітнього простору.

Крім того, актуальним є питання педагогічного забезпечення індивідуалізації ігрових впливів у межах групової взаємодії, створення умов для безпечної реалізації фізичного навантаження, а також формування соціально прийнятних поведінкових патернів у контексті командної гри. Сучасна освітня практика потребує розроблення цілісної концепції, що об'єднує педагогічні, психологічні та фізіологічні компоненти рухливої ігрової діяльності для дітей з ПОР, з урахуванням вимог інклюзивного дизайну навчального процесу, принципів адаптивності, послідовності й корекційної спрямованості.

Незважаючи на наявність окремих емпіричних досліджень та методичних розробок, системне, міждисциплінарне теоретичне обґрунтування методики організації спортивної та рухливої ігрової діяльності в ортопедагогіці залишається недостатньо опрацьованим. Особливо актуальним є визначення теоретико-методологічних засад такої діяльності в різних освітніх контекстах – спеціальному, інклюзивному, загальноосвітньому – з урахуванням умов для реалізації освітніх, корекційних і соціалізаційних цілей.

Таким чином, постає об'єктивна наукова потреба в ґрунтовному теоретичному аналізі, систематизації та узагальненні існуючих підходів до організації ігрової рухової активності дітей з ПОР, а також у конструюванні концептуальної моделі її впровадження як компонента цілісного освітньо-корекційного процесу. Теоретичне осмислення цього феномену дозволить не лише уточнити педагогічні стратегії використання рухливих ігор, а й закласти наукову основу для формування інноваційної методики фізичного виховання та соціально-психологічної підтримки дітей з обмеженими можливостями руху, що є необхідною умовою їх особистісного становлення, соціальної інтеграції та підвищення якості життя загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує зростаючий науковий інтерес до використання ігрової діяльності як ефективного інструменту освітньо-корекційної роботи в ортопедагогіці. Особливу увагу в межах цього підходу приділяють рухливим і спортивним іграм, які, згідно з емпіричними даними, не лише позитивно впливають на фізичний розвиток дитини, але й істотно сприяють формуванню когнітивних, емоційних і соціальних навичок, що є критично важливими у процесі інтеграції дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в освітній простір.

У науково-педагогічній літературі простежується чітка тенденція до розширення розуміння ролі рухової активності в інклюзивному навчанні. Зокрема, українські дослідниці А. Колупаєва та О. Таранченко (2019) наголошують на важливості цілеспрямованого впровадження рухових вправ та

ігрових форм у навчально-виховний процес як ключового чинника формування базових моторних навичок. Такі навички, за твердженням авторок, є основою для розвитку самостійності, підвищення впевненості у власних силах та сприяють ефективній соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Особливо актуальним є акцент на індивідуалізацію рухової активності з урахуванням фізичних можливостей кожної дитини, що відповідає принципам інклюзивної освіти [15].

Важливий внесок у розвиток теоретико-методичних засад використання рухливих ігор зробили А. Заплатинська та Л. Шевчук (2020), які зосередилися на особливостях застосування адаптивної фізичної культури у контексті формування просторового орієнтування у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту. Дослідниці відзначають, що така категорія дітей характеризується порушеннями моторики та емоційної сфери, що вимагає системного педагогічного супроводу. Науковий аналіз доводить, що систематичне залучення до рухливих ігор має багатовекторний вплив: фізичний, когнітивний і соціально-емоційний, що зумовлює доцільність їх щоденного використання у корекційно-розвивальній роботі [14].

Подібні акценти спостерігаємо у роботах Г. Тарасової, М. Блакитної та В. Мацюті (2025), які підкреслюють значущість спортивних ігор у розвитку командної співпраці. Науковці стверджують, що ретельно підібрані рухливі ігри є ефективним засобом інтеграції фізичного виховання у освітній процес дітей з особливими потребами, сприяючи не лише покращенню фізичних показників, але й формуванню відчуття приналежності до колективу [19].

У вітчизняному науковому середовищі низка дослідників обґрунтовують доцільність використання ігрової діяльності як засобу корекції. Зокрема, Н. Давибіда та Е. Мисюга (2023) доводять ефективність рухливих ігор у процесі корекції моторних порушень у дітей із дитячим церебральним паралічем [11], тоді як С. Агафонова та Л. Дрожик акцентують увагу на принципі індивідуалізації в підборі ігор [9]. О. Светлова та В. Завгородня (2020) наголошують на критичній важливості високого рівня професійної підготовки фахівців, а також впровадженні інноваційних методик, які забезпечують ефективність спортивно-ігрової діяльності в освітньо-корекційному середовищі [18].

Проте варто відзначити, що попри загально визнану ефективність ігрових методик, у науковій літературі простежується недостатня деталізація методичних підходів до організації рухливих ігор у різних освітніх контекстах – спеціальних, інклюзивних та загальноосвітніх. Зокрема, відчувається брак цілісних моделей, які б гармонійно поєднували педагогічні, психологічні та фізіологічні компоненти та були адаптовані до умов конкретного середовища.

У контексті сучасних освітніх трансформацій особливу наукову й практичну цінність становлять міжнародні дослідження, які ґрунтуються на міждисциплінарному підході до вивчення ефективності педагогічних стратегій. Так, у межах міжвузівського дослідження, здійсненого В. Ghorbanzadeh (Азербайджанський університет), S. Kirazci (Турецький університет) та G. Badicu (Трансільванський університет Брашова) у 2023 році, проведено всебічний порівняльний аналіз ефективності альтернативних освітніх моделей у роботі з дітьми, які мають розлад координації рухів (Developmental Coordination Disorder, DCD). Метою дослідження було вивчення впливу різних підходів до навчання на рівень моторної компетентності та залученості здобувачів освіти. Результати експериментального впровадження педагогічних стратегій засвідчили перевагу інтегрованої моделі, що поєднує принципи концепцій Teaching Games for Understanding (TGfU) та Sport Education, над традиційними формами фізичного виховання. Зокрема, комбінований підхід продемонстрував вищу ефективність у формуванні цілеспрямованих рухових дій, стимулюванні когнітивної активності та підвищенні мотиваційної складової освітнього процесу [2].

Не менш значущим у контексті дослідження когнітивного розвитку дітей є емпіричне дослідження, проведене L. Yang, E. Corpeleijn та E. Hartman (Нідерланди), яке спрямоване на вивчення впливу командних спортивних ігор на розвиток виконавчих функцій у дітей віком 10–11 років. Зокрема, йдеться про такі компоненти, як робоча пам'ять, когнітивна гнучкість та саморегуляція. Отримані результати переконливо свідчать про те, що соціальна взаємодія, притаманна командній грі, виступає потужним детермінантом розвитку виконавчих функцій, а самі спортивні ігри формують когнітивно збагачене середовище, сприятливе для гармонійного психофізичного становлення дитини [7].

Ігрова діяльність посідає центральне місце в системі засобів реалізації освітньо-корекційного процесу в ортопедагогіці, оскільки вона забезпечує природне середовище для розвитку психофізичних і соціально-емоційних навичок дитини. Вагомий внесок у наукове обґрунтування цієї позиції зробили португальські дослідники S. Gomes, R. Antunes, I. Sales, R. Marques та A. Oliveira (2024), які у ході експериментального дослідження виявили істотне зростання рівня автономії у дітей дошкільного віку після проходження восьмитижневої програми, побудованої на засадах рухливих ігор. Отримані емпіричні результати свідчать про високий потенціал ігрової активності як інструменту формування самостійності, ініціативності та відповідальної поведінки, що набуває особливої значущості у практиці роботи з дітьми, які мають порушення опорно-рухового апарату або інші форми особливих освітніх

потреб. Таким чином, рухливі ігри виступають не лише формою активного дозвілля, а й потужним педагогічним засобом корекційно-розвиткового впливу, що може бути ефективно інтегрований в ортопедагогічну практику [3].

Значну інноваційну цінність для сучасної корекційної педагогіки становить дослідження, проведене в Університеті штату Делавер (США), яке було присвячене аналізу впливу активних відеоігор (*exergaming*) на розвиток моторних і соціальних навичок у дітей з розладами аутистичного спектра (РАС). Отримані результати засвідчили позитивну динаміку у формуванні цільових компетентностей у межах реалізованої програми, що відкриває нові перспективи для інтеграції цифрових технологій у структуру корекційно-розвиткової діяльності. Поєднання елементів активного геймінгу з традиційними формами ігрової взаємодії створює інноваційне, когнітивно і соціально збагачене середовище, здатне не лише підвищити мотивацію дітей з РАС до участі в освітньому процесі, а й сприяти покращенню міжособистісної комунікації та залученості [6].

Значну інноваційну цінність для сфери фізичного виховання та корекційної педагогіки становить програма *Join Us: Move Play (JU:MP)*, реалізована у Великобританії. У межах квазіекспериментального дослідження було здійснено комплексну оцінку ефективності системного підходу до підвищення рівня фізичної активності серед дітей віком від 5 до 11 років. Отримані результати, представлені в офіційному протоколі дослідження, засвідчують позитивну динаміку у зростанні щоденної рухової активності, що підтверджує потенціал *JU:MP* як ефективної моделі цілісного втручання у контексті освітньо-корекційної діяльності. Особливу увагу в реалізації програми приділено дітям із низьким рівнем рухової активності, у тому числі тим, хто має труднощі в опануванні рухових навичок або легкі форми порушень опорно-рухового апарату. Такий підхід сприяє формуванню доступного, інклюзивного і мотиваційного середовища, що відповідає потребам дітей з різним рівнем фізичного розвитку [1].

Загальний аналіз наукових джерел підтверджує, що ігрова діяльність – особливо у формах рухливих та спортивних ігор – є не лише ефективним інструментом фізичної реабілітації, а й потужним засобом когнітивного, емоційного та соціального розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. У сучасному освітньо-корекційному середовищі дедалі актуальнішим є запровадження інтегрованих, адаптивних та інноваційних методик, які враховують міждисциплінарний характер розвитку дитини.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити методичні засади організації спортивної та рухливої ігрової діяльності для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в освітньо-корекційному процесі.

Методи дослідження. У дослідженні використано теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація наукових джерел, порівняльний аналіз педагогічних підходів, моделювання та прогнозування для обґрунтування методичних засад рухливої ігрової діяльності в ортопедагогіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблематика фізичного та соціального розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (ПОР) належить до пріоритетних напрямів сучасної ортопедагогіки, що зумовлено високим рівнем інвалідизації, труднощами соціалізації та інтеграції таких дітей у середовище однолітків. У цьому контексті ігрова рухова активність набуває особливого значення як багатоаспектний інструмент, що поєднує у собі корекційні, освітні та виховні функції. Завдяки інтеграції фізичної активності в ігровій формі забезпечується не лише фізичний розвиток, а й стимуляція когнітивної, емоційної та соціальної сфер особистості дитини.

Ортопедагогіка як спеціалізована галузь педагогіки фокусується на створенні освітньо-корекційного середовища, здатного адаптуватися до фізичних обмежень дитини та розкривати її потенціал. Одним із ключових інструментів у цьому процесі є ігрова діяльність, що виступає не лише домінуючим видом активності у дошкільному та молодшому шкільному віці, але й ефективним механізмом подолання рухових, емоційних і соціальних бар'єрів.

У структурі ортопедагогічного процесу гра розглядається як засіб формування і розвитку базових та спеціалізованих рухових навичок, просторової орієнтації, координації, рівноваги та витривалості. Вона сприяє зниженню рівня психоемоційної напруги, розширенню соціального досвіду, а також активізації пізнавальних процесів. Як зазначають М. Костюк та Н. Мазур (2022), завдяки своїй емоційній привабливості, природності та доступності, гра здатна поєднувати навчальні, виховні та корекційні завдання в єдиний психофізіологічно обґрунтований процес [16].

Адаптовані рухливі ігри забезпечують розвиток фізичних якостей, таких як сила, координація, моторика та витривалість, що підтверджується дослідженнями Е. Єрьоменко (2021). Зокрема, вправи з елементами повзання, метання, ходьби по колу або через перешкоди стимулюють активізацію ослаблених м'язових груп у дітей з ДЦП чи сколіозом [13]. При цьому критично важливою є індивідуалізація фізичного навантаження з урахуванням специфіки порушення: діти з нижнім

парапарезом потребують тренування верхніх кінцівок, а ті, що мають порушення координації, сенсорно-моторних ігор з акцентом на просторову орієнтацію.

Крім фізичного розвитку, ігрове середовище, за переконанням Л. Д. Токаревої (2021), виконує надзвичайно важливу соціалізуючу функцію. Зокрема, командні ігри з чіткою структурою та визначеними правилами сприяють формуванню низки ключових соціальних компетентностей: уміння взаємодіяти, ефективно комунікувати, дотримуватись черговості, виявляти емпатію та знаходити спільні рішення в процесі домовленостей [20]. У контексті інклюзивного навчання розвиток саме цих навичок набуває особливого значення, оскільки забезпечує не лише академічне включення дитини з порушеннями опорно-рухового апарату (ПОР), а й її активну участь у соціальному житті дитячого колективу. Таким чином, ігрова діяльність у структурі інклюзивного освітнього процесу виступає ефективним інструментом не лише для фізичної, а й соціально-психологічної адаптації дитини.

Ефективність впровадження ігрової рухової діяльності в роботі з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату зумовлюється комплексом взаємопов'язаних чинників, кожен з яких має критичне значення для досягнення бажаного корекційно-розвиткового ефекту.

Першочергову роль відіграє адаптація ігор до функціональних можливостей дитини. Варіативність правил, корекція темпу виконання завдань, доступність і лаконічність інструкцій – усе це сприяє зниженню когнітивного навантаження та забезпечує залучення кожної дитини до активної участі, незалежно від ступеня порушення рухової сфери.

Важливим чинником є створення безбар'єрного фізичного середовища, що передбачає використання спеціального обладнання, яке враховує індивідуальні потреби (наприклад, підтримувальні модулі, мобільні опори, адаптивні м'ячі тощо), а також надання можливості виконання рухових завдань у різних позиціях – сидячи, лежачи чи стоячи. Це забезпечує комфорт та безпеку дитини під час занять, а також сприяє поступовому формуванню відчуття тілесної автономії.

Не менш значущим є використання візуальних та мультимодальних підказок, які допомагають конкретизувати правила гри, структурувати завдання й зменшити рівень тривожності. До таких засобів належать картки з ілюстраціями, піктоінструкції, світлові сигнали та маркування на підлозі, які сприяють кращому сприйняттю інструкцій і підвищенню концентрації уваги.

Нарешті, кваліфікація педагогічного персоналу має вирішальне значення для ефективної реалізації ігрових програм. Педагог повинен володіти не лише методикою проведення адаптованих ігор, а й знаннями з анатоми-фізіологічних особливостей розвитку дітей з ПОР, основ спеціальної психології, принципів безпечного дозування фізичного навантаження та стратегій мотивації. Лише за умов міждисциплінарної підготовки фахівців можлива реалізація дійсно ефективного, науково обґрунтованого підходу до організації ігрової рухової діяльності, що сприятиме повноцінному розвитку дитини та її успішній соціалізації [21].

Реалізація вказаних принципів із врахуванням сучасних наукових розробок і практичних прикладів дозволяє створювати ефективні, безпечні та мотиваційно насичені умови для спортивно-ігрової діяльності у спеціальних та інклюзивних навчальних закладах. Це сприяє не лише фізичному здоров'ю, а й соціалізації, підвищенню самооцінки та всебічному розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Окремо слід наголосити, що ефективність ігрової рухової діяльності значною мірою визначається низкою умов, які забезпечують її інклюзивність і педагогічну доцільність. По-перше, важливою є адаптація ігор до індивідуальних функціональних можливостей дитини, що передбачає варіативність правил, спрощення інструкцій та регуляцію темпу рухової активності [12]. По-друге, суттєву роль відіграє створення доступного просторового середовища, яке не створює фізичних і сенсорних бар'єрів (забезпечення спеціалізованим обладнанням, можливість вибору зручної пози – сидячи, лежачи, стоячи) [22]. Третьою умовою є використання зорової та аудіовізуальної підтримки, зокрема карток, піктоінструкцій, кольорового маркування підлоги, що полегшує сприйняття і виконання завдань. Нарешті, важливим чинником є професійна підготовка педагогічних кадрів, яка має охоплювати не лише методичну базу, а й знання з основ фізіології, психології та нейропедагогіки дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Ефективність такої підготовки значно зростає за умов міждисциплінарної взаємодії та регулярного підвищення кваліфікації фахівців [17].

Змістові лінії, окреслені у вищезазначеному контексті, слугують методологічною основою для розробки концептуальних підходів до організації спортивно-ігрової діяльності в умовах спеціальних та інклюзивних освітніх закладів. Цей процес є надзвичайно складним і багатовимірним, оскільки передбачає інтеграцію педагогічних, психологічних і медико-біологічних принципів. Їхнє системне та науково обґрунтоване застосування не лише забезпечує цілеспрямований фізичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами (ООП), а й сприяє гармонійному формуванню когнітивної сфери, емоційного благополуччя та соціальної адаптації.

Водночас під час розробки та впровадження моделей спортивно-ігрової діяльності для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату принципово важливим є орієнтування на сучасні міжнародні

рекомендації, зокрема документи ЮНЕСКО та Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO). У цих нормативних джерелах особливо підкреслюється дотримання принципів інклюзивності, рівноправної участі, гнучкості освітнього процесу, доступності та недискримінації, що мають забезпечити рівний доступ кожної дитини до активної фізичної та соціально орієнтованої діяльності незалежно від її функціональних обмежень.

Побудова ефективного спортивно-ігрового середовища для дітей з особливими освітніми потребами має ґрунтуватися на ключових принципах: доступності, безпечності, адаптивності та інклюзивності. Це дозволяє не лише забезпечити фізичну участь дитини у запропонованій активності, а й створити умови для її повноцінного, емоційно залученого включення у спільну діяльність. Ігрові моделі повинні бути гнучкими та варіативними, враховувати індивідуальні функціональні можливості, вікові та психофізіологічні особливості кожної дитини. Такий підхід гарантує уникнення ризиків перенавантаження та психоемоційного дистресу, зберігаючи мотиваційний потенціал дитини.

Особливої значущості у цьому контексті набуває емоційна залученість дитини, що виступає визначальним чинником її внутрішньої мотивації до участі. Ігрова рухова активність, що супроводжується позитивними емоціями, формує стійкий інтерес до руху, активізує навчальну діяльність, сприяє кращому засвоєнню навичок та водночас виконує важливу соціалізаційну функцію. Емоційно підтримувальна атмосфера гри зміцнює психологічну готовність дитини до взаємодії, сприяє зниженню тривожності та підвищує її самооцінку, що є критично важливим для подальшого успішного включення в освітнє середовище.

Таким чином, врахування міжнародних норм і підходів у поєднанні з емоційно збагаченою інклюзивною практикою створює методологічну основу для реалізації ефективної, безпечної та гуманної спортивно-ігрової діяльності, яка забезпечує не лише фізичний розвиток, а й гармонізацію психоемоційної та соціальної сфер дитини.

Практичний досвід різних країн світу демонструє високу ефективність сучасних підходів до організації ігрової рухової діяльності для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Інноваційні освітні моделі, адаптовані до національних систем освіти, свідчать про результативну інтеграцію корекційного, педагогічного та соціалізуючого компонентів.

У спеціальних школах Канади активно застосовуються «розумні» сенсорні килимки, оснащені датчиками тиску й руху, які сигналізують про неправильне виконання вправ або надмірне навантаження. Це дозволяє педагогам у режимі реального часу коригувати рухову активність, мінімізуючи ризики травм і забезпечуючи індивідуалізований підхід до кожної дитини [8].

Австрійські дослідники запропонували модель поступового ускладнення фізичних завдань у роботі з дітьми, які мають діагноз ДЦП. Такий підхід сприяв формуванню м'язової витривалості без ризику перевантаження, що є особливо важливим для стабілізації фізіологічного стану дітей з порушеннями ОРА [6].

В українському контексті позитивні результати демонструє авторська програма «Ігрові подорожі», розроблена І. Антоною та К. Бандуриною (2024). Тематичні ігри – «Пригода в джунглях», «Пошук скарбів», «Космічний рейс» – створюють мотиваційне середовище для розвитку координації рухів, просторової орієнтації, уваги й міжособистісної взаємодії. Принцип крокового ускладнення завдань, адаптованого до функціонального рівня кожної дитини, забезпечує поступове зростання складності без втрати інтересу чи зниження ефективності навчального впливу [10].

Особливу увагу заслуговує компонент інклюзивної взаємодії в ігровій діяльності. У низці європейських країн реалізуються моделі спільної командної гри, у межах яких діти з ООП беруть участь у спортивних завданнях разом зі своїми нейротиповими ровесниками. Такі підходи формують середовище взаємної підтримки, сприяють розвитку емпатії, толерантності та соціальної згуртованості [4].

Варто наголосити й на ролі музично-ритмічних ігор, які мають потужний психоемоційний потенціал: вони активізують мотивацію, стимулюють сенсомоторну інтеграцію та позитивно впливають на емоційний стан дитини. Особливо ефективним є їхнє застосування для дітей з інтелектуальними порушеннями, оскільки такі ігри поєднують рухову активність із сенсорною стимуляцією в безпечному й емоційно комфортному форматі.

Невід'ємним елементом ефективної реалізації спортивно-ігрових програм є міждисциплінарна взаємодія. Спільна робота педагогів, фізичних терапевтів, психологів, логопедів та інших фахівців забезпечує комплексний підхід до планування, реалізації й моніторингу ігрової активності, що враховує медико-біологічні, психоемоційні та освітні аспекти розвитку дитини.

Таким чином, міжнародні й національні практики переконливо доводять доцільність впровадження спортивно-ігрової діяльності як універсального, адаптивного та результативного засобу фізичного, когнітивного й соціального розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Її успішна реалізація має ґрунтуватися на науково обґрунтованій інтеграції сучасних підходів, інноваційного педагогічного досвіду та міждисциплінарної співпраці.

Ефективність таких програм виявляється не лише у підвищенні рівня фізичної підготовленості, а й у формуванні базових соціальних навичок, стимуляції когнітивної активності, покращенні емоційного стану та загального психофізичного добробуту дитини. Спортивно-ігрова діяльність у спеціальному та інклюзивному освітньому середовищі набуває значення системного інструменту комплексної підтримки дитини, сприяючи її всебічному розвитку та соціальній інтеграції.

У цьому контексті слід зазначити, що ефективність впровадження рухливих і спортивних ігор як ключового компонента освітньо-корекційного процесу значною мірою визначається не лише характером і змістом застосованих методик, але й освітнім середовищем, у якому перебуває дитина з порушеннями опорно-рухового апарату (ПОРА). Різноманіття таких середовищ – спеціальні навчальні заклади, інклюзивні класи та загальноосвітні школи – формує специфічні умови, що зумовлюють підходи до організації ігрової діяльності, структуруванню завдань та визначення ролі педагогічного й терапевтичного супроводу.

У спеціалізованих освітніх установах створено високофахове середовище, адаптоване до потреб дітей з ОРА: тут функціонують індивідуалізовані програми, застосовується спеціалізоване обладнання, а заняття проводять професіонали з корекційної педагогіки, фізичної терапії та ерготерапії. У такому контексті ігрова діяльність має чітко окреслену корекційну спрямованість: ігри слугують засобами розвитку грубої та тонкої моторики, стабілізації рівноваги, координації рухів. Структурована, безпечна та неконкурентна атмосфера гри сприяє зниженню рівня тривожності та створює умови для емоційного самовираження. Високий рівень індивідуалізації ігрових завдань дозволяє дітям працювати у власному темпі, що підсилюється застосуванням методів відновлювальної терапії (балансувальні ігри, водні процедури, м'які тренажери). Основна мета такого підходу – формування й закріплення базових рухових схем, що є фундаментом для подальшої адаптації, самообслуговування та соціальної активності.

Інклюзивне середовище створює змішані умови, у яких діти з ПОРА взаємодіють із нейротиповими однолітками. Це формує природну платформу для соціальної інтеграції, міжособистісної взаємодії та розвитку комунікативних навичок. У цьому контексті особливого значення набуває адаптація ігрових завдань до різного рівня фізичних, когнітивних та емоційних можливостей учнів. Рухливі ігри мають формуватися за принципами партнерства, кооперації та взаємодопомоги, мінімізуючи змагальність. Такі ігри, як «паровозики», колективні завдання на збирання предметів чи спільне пересування, сприяють розвитку емпатії, толерантності та згуртованості дитячого колективу. Успішна реалізація цього підходу неможлива без активної участі асистента вчителя або спеціаліста з реабілітації, який забезпечує індивідуальний супровід, створює безпечні умови та модерує участь дитини в ігровій взаємодії. Основною метою є досягнення гармонійного поєднання освітніх, корекційних і соціалізаційних завдань шляхом створення рівного доступу до ігрової діяльності як природної форми розвитку.

Загальноосвітні школи зазвичай обмежені в ресурсах для спеціалізованої корекційної роботи, що вимагає від педагогів підвищеної чутливості, креативності та гнучкості. У таких умовах доцільним є впровадження ігор універсального дизайну, які дозволяють варіювати ступінь фізичної активності відповідно до індивідуальних можливостей дітей. Наприклад, учасники можуть обирати форму участі – передача замість кидання м'яча, повільне пересування замість бігу тощо. Не менш важливою є просвітницька робота з учнівським колективом щодо формування культури інклюзії, прийняття та взаємопідтримки. Це не лише сприяє соціальній адаптації дітей з ПОРА, але й знижує ризик стигматизації.

У кожному з освітніх середовищ ігрова діяльність має різне обличчя, але спільну місію – сприяти всебічному розвитку дитини з ОРА. Успішна реалізація цього потенціалу потребує інтеграції зусиль педагогів, фахівців з корекційної педагогіки та самих учнів, адже саме гра, як казав Л. Виготський, – це «зона найближчого розвитку», де дитина відкриває себе.

Таким чином, ефективність використання рухливих і спортивних ігор як освітньо-корекційного інструменту безпосередньо залежить від ступеня адаптації методичних підходів до конкретного освітнього контексту. Критично важливими умовами успішної реалізації такої діяльності є урахування особливостей навчального середовища, рівня професійної підготовки дорослого супроводу та характеру ігрової взаємодії. Саме ці чинники визначають потенціал рухової гри як засобу цілісного розвитку моторних, когнітивних і соціально-емоційних навичок у дітей із порушеннями опорно-рухового апарату.

Ігрова діяльність має ґрунтуватися на врахуванні індивідуальних потреб дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, забезпечувати доступність, безпечність і сприяти розвитку адаптивних форм рухової активності. Її зміст і структура повинні бути спрямовані на всебічне розкриття фізичного, емоційного та соціального потенціалу кожної дитини, формування позитивної мотивації до руху та активної участі в ігровій взаємодії.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати комплексного теоретико-методологічного аналізу засвідчили, що ігрова діяльність у контексті ортопедагогіки виконує функцію мультифункціонального інтегратора освітньо-корекційного процесу, сприяючи гармонійному розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (ПОР). Завдяки своїй інструментальній гнучкості вона забезпечує синергійний вплив на соматичну, когнітивну, емоційно-вольову та соціальну сфери, виступаючи ключовим чинником розвитку особистісного потенціалу в умовах інклюзивного середовища.

Ігрова рухова активність, поєднуючи в собі елементи фізичної реабілітації, психоемоційної стабілізації та соціального включення, дедалі більше утверджується як стратегічний ресурс корекційної педагогіки. Її педагогічна ефективність зумовлена реалізацією низки фундаментальних принципів – індивідуалізації, адаптивності, інклюзивності, доступності й міждисциплінарної взаємодії. Саме ці параметри створюють передумови для формування цілісної моделі підтримки дитини з ПОР у динаміці освітньо-реабілітаційного процесу.

Науково обґрунтоване впровадження ігрових моделей у систему спеціальної та інклюзивної освіти відкриває нові горизонти у забезпеченні сталого розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Сучасні формати ігрової взаємодії, що синтезують класичні рухливі ігри з елементами цифрової технологічності, сенсорної інтеграції та сюжетного моделювання, дозволяють забезпечити гнучке налаштування до потреб кожного здобувача освіти, підвищуючи мотиваційну залученість і якість навчального досвіду.

Таким чином, ігрова діяльність розглядається не як допоміжний, а як системоутворювальний компонент сучасної ортопедагогіки, що формує підґрунтя для інтеграції, адаптації та самореалізації дитини з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах інклюзивного соціуму.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка індивідуалізованих моделей ігрової рухової активності з урахуванням інклюзивності та технологічної адаптивності, створення ефективних діагностичних інструментів, а також поглиблене вивчення міждисциплінарної взаємодії у корекційно-розвитковій підтримці дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаних джерел

1. Bingham D. D., Daly-Smith A., Seims A., Hall J., Eddy L., Helme Z., Barber S. E. *Evaluation of the Effectiveness of a Whole-System Intervention to Increase the Physical Activity of Children Aged 5 to 11 Years (Join Us: Move Play, JU:MP): Protocol for a Quasiexperimental Trial. JMIR Research Protocols*, Vol 12 (2023), e43619. <https://doi.org/10.2196/43619>.
2. Ghorbanzadeh B., Kirazci S., Badicu G. Comparison of the effect of teaching games for understanding, sport education, combined and linear pedagogy on motor proficiency of children with developmental coordination disorder. *Frontiers in Psychology*. 2024. T. 15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1385289>.
3. Gomes S., Antunes R., Sales I., Marques R., Oliveira A. Enhancing Autonomy in Preschoolers: The Role of Motor Games in Development. *Education Sciences*. 2024. T. 14, № 5. <https://doi.org/10.3390/educsci14050524>.
4. Hall J., Bingham D.D., Seims A. The effectiveness and health impact of a whole-systems physical activity intervention at increasing the physical activity levels of children aged 5–11 years. *ISRCTN Registry*. 2022. № ISRCTN14332797. <https://doi.org/10.1186/ISRCTN14332797>
5. Hanssen B., Peeters N., De Beukelaer N., Vannerom A., Peeters L., Molenaers G., Van Campenhout A., Deschepper E., Van den Broeck C., Desloovere K. Progressive resistance training for children with cerebral palsy: A randomized controlled trial evaluating the effects on muscle strength and morphology. *Frontiers in Physiology*. 2022. Vol. 13. <https://doi.org/10.3389/fphys.2022.911162>
6. Su W.-C., Cleffi C., Srinivasan S., Bhat A. A Pilot Study Comparing the Efficacy, Fidelity, Acceptability, and Feasibility of Telehealth and Face-to-Face Creative Movement Interventions in Children with Autism Spectrum Disorder. *Telemedicine Reports*. 2024. T. 5, № 1. C. 67–77. <https://doi.org/10.1089/tmr.2023.0061>.
7. Yang L., Corpeleijn E., Hartman E. Daily Physical Activity, Sports Participation, and Executive Function in Children. *JAMA Network Open*. 2024. T. 7, № 12. № e2449879. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2024.49879>.
8. Zhang X., Ding Y., Huang X., Li W., Long L., Ding S. Smart Classrooms: How Sensors and AI Are Shaping Educational Paradigms. *Sensors*. 2024. Vol. 24, No. 17. <http://dx.doi.org/10.3390/s24175487>

9. Агафонова С. В., Дрожик Л. В. Значення ігрової діяльності у розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. *Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти*: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за заг. ред. Ю. Д. Бойчука. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 298–301. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/10851>.
10. Антонова І. Бандуріна К. Сенсорно-інтеграційна терапія для дітей із моторними порушеннями. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2024, 2(1), 237–242. <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.75>
11. Давибіда Н. О., Мисюга Е. І. Реабілітаційно-корекційна програма з використанням рухливих і спортивних ігор, спрямована на підвищення розвитку рухових функцій у дітей з дитячим церебральним паралічем. *Медсестринство*. 2023. № 1. С. 38–42. <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2023.1.13883>.
12. Докучина Т. О. Індивідуальний підхід до проведення дидактичних ігор з дітьми з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2017. № 9 (2). С. 56–64. URL: <https://aqce.com.ua/vipusk-n9-2017/dokuchina-to-individualnij-pidhid-do-provedennja-didaktichnih-igor.html>.
13. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у школі : монографія. Мін-во освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти. Київ : ГС «НФБХУ», 2021. 240 с. URL: https://combat-horting.org.ua/sites/default/files/eduard_yeromenko_tutorial_214.pdf.
14. Заплатинська А. Б., Шевчук Л. А. Рухливі ігри як засіб адаптивної фізичної культури для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. 2020. № 3. С. 57–63. URL: <https://lkip.ndu.edu.ua/index.php/nz/article/view/642>.
15. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
16. Костюк М., Мазур Н. Інноваційні оздоровчі технології дітей дошкільного віку у процесі модернізації освіти. *InterConf*, 2022. (99), 898-905. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2022.099>.
17. Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист МОН від 05.12.2012 № 1/11-18795). Київ, 2012. 98 с. URL: <https://f.osvita.city/file/63/programa-rozvitku-ditey-doshkilnogo-viku-z-porushennyami-oporno-rukhovogo-aparatu1.pdf>.
18. Светлова О., Завгородня В. Важливість підготовки фахівців з ортопедагогіки в умовах сьогодення. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Т. 11, № 4. С. 50–54. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i4-007>.
19. Тарасова Г., Блакитна М., Мацюта В. Інтеграція фізичного виховання в процес інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами засобами рухливих ігор. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»* (February 14, 2025; Marseille, France). 2025. С. 221–226. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2410>.
20. Токарева Л. Д. Гра як засіб формування соціальної компетентності старшого дошкільника. Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2021. № 1(43). С. 135–139. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737558/1/Tokarieva%20L.D.%2C.pdf>.
21. Усатова І., Король Т., Ведмедюк А. Міждисциплінарний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки», 2024. (1), 51–57. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-1-51-57>.
22. Шевцов А. Г., Чухрій І. В. Психологія соціальної адаптації молоді з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. *Діти з особливими потребами в освітньому просторі*: зб. матеріалів V Міжнар. конгр. зі спец. педагогіки, психології та реабілітології. Київ, 2019. С. 242–247. URL: https://ispukr.org.ua/articles/19/191011_k.pdf.

References

1. Bingham D. D., Daly-Smith A., Seims A., Hall J., Eddy L., Helme Z., Barber S. E. Evaluation of the Effectiveness of a Whole-System Intervention to Increase the Physical Activity of Children Aged 5 to 11 Years (Join Us: Move Play, JU:MP): Protocol for a Quasiexperimental Trial. *JMIR Research Protocols*. 2023. Vol. 12, e43619. <https://doi.org/10.2196/43619>.
2. Ghorbanzadeh B., Kirazci S., Badicu G. Comparison of the Effect of Teaching Games for Understanding, Sport Education, Combined and Linear Pedagogy on Motor Proficiency of Children with Developmental Coordination Disorder. *Frontiers in Psychology*. 2024. Vol. 15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1385289>.
3. Gomes S., Antunes R., Sales I., Marques R., Oliveira A. Enhancing Autonomy in Preschoolers: The Role of Motor Games in Development. *Education Sciences*. 2024. Vol. 14, No. 5. <https://doi.org/10.3390/educsci14050524>.
4. Hall J., Bingham D. D., Seims A. The Effectiveness and Health Impact of a Whole-Systems Physical Activity Intervention at Increasing the Physical Activity Levels of Children Aged 5–11 Years. *ISRCTN Registry*. 2022. No. ISRCTN14332797. <https://doi.org/10.1186/ISRCTN14332797>.
5. Hanssen B., Peeters N., De Beukelaer N., et al. Progressive Resistance Training for Children with Cerebral Palsy: A Randomized Controlled Trial Evaluating the Effects on Muscle Strength and Morphology. *Frontiers in Physiology*. 2022. Vol. 13. <https://doi.org/10.3389/fphys.2022.911162>.
6. Su W.-C., Cleffi C., Srinivasan S., Bhat A. A Pilot Study Comparing the Efficacy, Fidelity, Acceptability, and Feasibility of Telehealth and Face-to-Face Creative Movement Interventions in Children with Autism Spectrum Disorder. *Telemedicine Reports*. 2024. Vol. 5, No. 1, pp. 67–77. <https://doi.org/10.1089/tmr.2023.0061>
7. Yang L., Corpeleijn E., Hartman E. Daily Physical Activity, Sports Participation, and Executive Function in Children. *JAMA Network Open*. 2024. Vol. 7, No. 12, e2449879. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2024.49879>.
8. Zhang X., Ding Y., Huang X., et al. Smart Classrooms: How Sensors and AI Are Shaping Educational Paradigms. *Sensors*. 2024. Vol. 24, No. 17. <https://doi.org/10.3390/s24175487>.

9. Ahafonova S. V., Drozhyk L. V. Znachennia ihrovoi diialnosti u rozvytku ditei z intelektualnymy porushenniamy. *Formuvannia zhyttievoi kompetentnosti osib z OOP...* 2023, pp. 298–301. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/10851> (in Ukrainian).
10. Antonova I., Bandurina K. Sensorno-intehratsiina terapiia dlia ditei iz motornymy porushenniamy. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2024. 2(1), pp. 237–242. <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.75> (in Ukrainian)
11. Davybida N. O., Mysiuga E. I. Reabilitatsiino-korektsiina prohrama z vykorystanniam rukhlyvykh i sportyvnykh ihor dlia ditei z DCP. *Medsestrynstvo*. 2023. No. 1, pp. 38–42. <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2023.1.13883> (in Ukrainian).
12. Dokuchyna T. O. Indyvidualnyi pidkhid do provedennia dydaktychnykh ihor z dytmy z OOP. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity*. 2017. No. 9(2), pp. 56–64. <https://aqce.com.ua/vipusk-n9-2017/dokuchina-to-individualnij-pidhid-do-provedennja-didaktichnih-igor.html> (in Ukrainian).
13. Yeriomenko E. A. Boiovyi khortynh u shkoli: monohrafiia. Kyiv: HFNHU, 2021. 240 p. URL: [https://combat-horting.org.ua/...](https://combat-horting.org.ua/) (in Ukrainian).
14. Zaplatynska A. B., Shevchuk L. A. Rukhlyvi ihry yak zasib adaptatyvnoi fizychnoi kultury dlia ditei z porushenniamy OPA ta intelektu. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia*. 2020. No. 3, pp. 57–63. <https://lkp.ndu.edu.ua/index.php/nz/article/view/642> (in Ukrainian)
15. Kolupaeva A. A., Taranchenko O. M. Navchannia ditei z OOP v inkluzyvnomu seredovyshchi: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kharkiv: Ranok, 2019. 304 p. (in Ukrainian).
16. Kostyuk M., Mazur N. Innovatsiini ozdorovchi tekhnolohii ditei doshkilnoho viku u protsesi modernizatsii osvity. *InterConf*. 2022. No. 99, pp. 898–905. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2022.099> (in Ukrainian).
17. Prohrama rozvytku ditei doshkilnoho viku z porushenniamy oporno-rukhovalnoho aparatu. Kyiv, 2012. 98 p. [https://f.osvita.city/...](https://f.osvita.city/) (in Ukrainian).
18. Sviatlova O., Zavhorodnia V. Vazhlyvist pidhotovky fakhivtsiv z ortopedahohiky. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*. 2023. Vol. 11, No. 4, pp. 50–54. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i4-007> (in Ukrainian).
19. Tarasova H., Blakytna M., Matsiuta V. Intehratsiia fizychnoho vykhovannia v protsesi inkluzyvnoi osvity. *SCIENTIA*. 2025. pp. 221–226. [https://previous.scientia.report/...](https://previous.scientia.report/) (in Ukrainian).
20. Tokarieva L. D. Hra yak zasib formuvannia sotsialnoi kompetentnosti starshoho doshkilnyka. *Zaporizkyi OIPPO*. 2021. No. 1(43), pp. 135–139. [https://lib.iitta.gov.ua/...](https://lib.iitta.gov.ua/) (in Ukrainian).
21. Usatova I., Korol T., Vedmediuk A. Mizhdystyplinarnyi pidkhid u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh fakhivtsiv. *Visnyk ChNU im. B. Khmelnytskoho. Seriya: Pedahohichni nauky*. 2024. No. 1, pp. 51–57. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-1-51-57> (in Ukrainian).
22. Shevtsov A. H., Chukhrui I. V. Psykholohiia sotsialnoi adaptatsii molodi z porushenniamy funksii OPA. *Dity z OOP v osvitnomu prostori*. 2019. pp. 242–247. https://ispukr.org.ua/articles/19/191011_k.pdf (in Ukrainian).

| Матеріал надійшов до редакції: 04.06.2025 р. | Прийнято до друку: 13.07.2025 р. | Опубліковано: 30.09.2025 р. |

